

////////////////////////////////////

# Tussentijdse evaluatie Vlaams strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en geïnterneerden 2020-2025

////////////////////////////////////

## Globale stand van zaken september 2023

### Inhoudsopgave

|     |  |    |
|-----|--|----|
| 1   | Inleiding .....  | 2  |
| 2   | Aanpak van de tussentijdse evaluatie .....   | 2  |
| 3   | Audit rekenhof.....  | 2  |
| 4   | Tussentijdse evaluatie strategische doelstellingen .....   | 3  |
| 4.1 | SD 1: Naar een meer evidence-based hulp- en dienstverleningsaanbod .....   | 4  |
| 4.2 | SD 2: Alle Vlaamse beleidsdomeinen zetten maximaal in op hulp- en dienstverlening, en in het bijzonder op onderwijs, werk, welzijn, geestelijke gezondheidszorg en wonen, aan gedetineerden om re-integratie te bevorderen, zodoende ook recidive te beperken en nieuwe slachtoffers te voorkomen.....   | 5  |
| 4.3 | SD 3: We besteden binnen de hulp- en dienstverlening bijzondere aandacht aan volgende doelgroepen: geradicaliseerden, gedetineerden met psychische/psychiatrische problematiek (inclusief verslavingsproblematieken en geïnterneerden die in de gevangenis verblijven), veelplegers en daders van intrafamiliaal (incl. kindermishandeling) en seksueel geweld ..... | 9  |
| 4.4 | SD 4: We zetten in op de overgang van het leven binnen en buiten de gevangenis zodat de gedetineerde het traject dat hij binnen de gevangenis heeft opgezet, kan verderzetten na zijn vrijlating en omgekeerd.....   | 11 |
| 4.5 | SD 5: We zetten in op (hernieuwde en) versterkte samenwerking en organisatievormen om te komen tot een hulp- en dienstverleningsaanbod op maat van elke gedetineerde .....   | 14 |
| 5   | STRAP bis: bijsturing van het plan .....   | 15 |

# 1 INLEIDING

Op 13 november 2020 keurde de Vlaamse Regering het Vlaams strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en geïnterneerden 2020-2025 goed, verder afgekort als strategisch plan. Dit plan geeft op basis van vijf strategische doelstellingen aan hoe Vlaanderen de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden de komende vijf jaar uitbouwt.

Na 2,5 jaar is het tijd voor een tussentijdse evaluatie van het strategisch plan. Op die manier is er een overzicht van de stand van zaken en kan er bijgestuurd worden waar nodig. Dit rapport start met de aanpak van de evaluatie, en een korte toelichting bij de audit van het Rekenhof over de hulp- en dienstverlening uit 2020, gevolgd door een stand van zaken en tot slot een overzicht van de nieuwe acties.

## 2 AANPAK VAN DE TUSSENTIJDSE EVALUATIE

Het Agentschap Justitie en Handhaving (hierna: het agentschap) coördineert de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en staat ook in voor de evaluatie ervan, zoals toegelicht in dit rapport.

Alle betrokken administraties van de Vlaamse Overheid registreren twee keer per jaar de voortgang via een monitoringtabel en houden de fiches van hun acties bij (zie bijlage). Op basis van deze info voerde het agentschap met alle leden van de gemengde commissie<sup>1</sup> bilaterale gesprekken om de evaluatie voor te bereiden. Tijdens deze gesprekken was er aandacht voor waar we nu staan met de acties, wat we al bereikt hebben, wat we nog willen bereiken en of er hiervoor nog bijstellingen nodig zijn. Ook de tussentijdse evaluatie van de lokale actieplannen in de verschillende gevangenissen, de bevindingen van de audit van het Rekenhof over de hulp- en dienstverlening uit 2022, nieuw wetenschappelijke onderzoek en nieuwe evoluties zoals de plannen met de detentiehuisen en nieuwe ESF-oproepen werden in de gesprekken meegenomen. Op basis van al deze input werd de tussentijdse evaluatie opgemaakt.

## 3 AUDIT REKENHOF

Het Rekenhof evalueerde de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en presenteerde een reeks van aanbevelingen in zijn verslag van juni 2022<sup>2</sup>. Het verslag bevat verschillende elementen die ook geconcludeerd werden in 2020 in de omgevingsanalyse bij het STRAP 2020-2025, zoals de nood om meer evidence-based te werken, te investeren in alle domeinen van hulp- en dienstverlening, de link binnen-buiten te versterken, trajecten te continueren, digitalisering te verhogen, de lokale besturen meer te betrekken en de samenwerking met (federale) partners te versterken. De bevindingen en aanbevelingen van het Rekenhof sterken de beleidskeuzes die in 2020 gemaakt werden en bieden belangrijke bijkomende impulsen om de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden bij te sturen waar nodig via nieuwe acties in dit strategisch plan. Het Rekenhof pleit voor meer centrale sturing binnen het netwerkmodel van de hulp- en dienstverlening. Er worden dan ook acties toegevoegd die het netwerkmodel evalueren en versterken, zowel bovenlokaal als lokaal, met als doel de re-integratie bevorderen (acties 51 i-vii). Ook wordt hier een luik toegevoegd rond het verzamelen van centrale data en cijfers over de hulp- en dienstverlening, zoals het Rekenhof vraagt. Daarnaast wordt de functie van organisatieondersteuning ingebed in het agentschap, waar deze coördinerende functie meer centraal zal kunnen worden aangestuurd (actie 51 bis). Verder wordt ook de samenwerking met de lokale

---

<sup>1</sup> De gemengde commissie bestaat uit vertegenwoordigers van departementen of agentschappen van de betrokken beleidsdomeinen en uit vertegenwoordigers van organisaties van hulp- en dienstverleners uit die beleidsdomeinen. Samenstelling en opdracht van gemengde commissie: zie hoofdstuk 3, artikel 9 (decreet 8 maart 2013)

<sup>2</sup> Rekenhof, Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden – Verslag van het Rekenhof aan het Vlaams Parlement, Brussel, juni 2022.

besturen verhoogd door naast de bestaande actie hierover een bijkomende actie toe te voegen waarbij een consultant re-integratie effectief (ex-)gedetineerden ook na vrijlating zal opvolgen in zeer nauwe samenwerking met het lokaal bestuur (actie 43 bis). Verder wordt gezorgd voor meer inzet en samenwerking inzake drughulpverlening, een andere aanbeveling van het Rekenhof (actie 53 bis). Tot slot wordt ook de aanbeveling van het Rekenhof voor betere communicatie naar de doelgroep gevolgd via een actie die zal inzetten op geleterdheid van gedetineerden enerzijds en taalbeleid anderzijds (actie 53 ter).

## 4 TUSSENTIJDSE EVALUATIE STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN

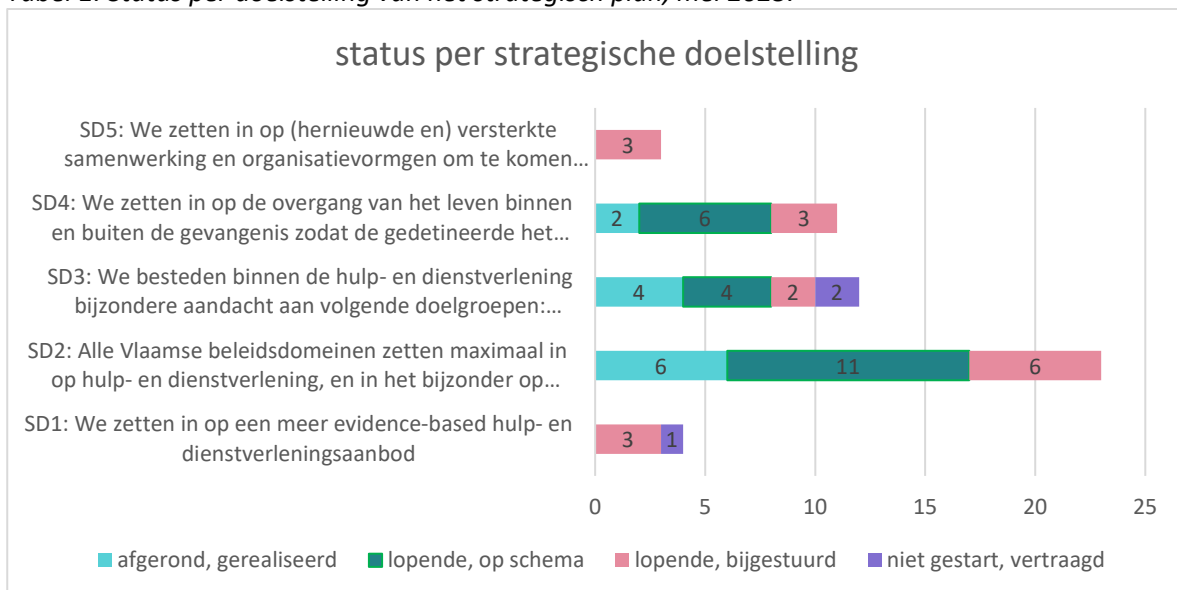
Het strategisch plan bestaat uit vijf strategische doelstellingen, verder afgekort als SD, met telkens operationele doelstellingen en in totaal 53 acties. 94% van de acties is intussen afgewerkt of lopend. Gezien de huidige context in de Vlaamse en Brusselse gevangenissen is dat alles behalve evident. Onze gevangenissen kampen namelijk al jaren met ernstige beperkingen op vlak van capaciteit, infrastructuur en personeel. Stakingen en werkonderbrekingen bij het federaal personeel zijn quasi dagelijkse realiteit. Met als gevolg dat de hulp- en dienstverlening gehinderd wordt of geannuleerd, buiten onze wil om. Ondanks deze enorme uitdagingen realiseerden we verschillende acties en slaagden we erin vooruitgang te boeken.

Concreet zijn er op datum van 30 september 2023 van de 53 acties:

- 12 acties gerealiseerd (acties 5, 7, 15, 18, 22, 23, 28, 31, 37, 39, 45 en 46) (22,6%);
- 38 acties lopende (71,7%), waarvan
  - o 21 acties op schema zoals initieel gepland (acties 6, 8, 10, 12, 13, 14, 19, 21, 25, 26, 27, 30, 30, 34, 38, 40, 41, 44, 47, 49 en 50) (39,6%);
  - o 17 acties later zijn opgestart omwille van bijvoorbeeld corona, context van de gevangenis die hindert of verandert, ... (acties 1, 2, 4, 9, 11, 16, 17, 20, 24, 29, 36, 42, 43, 48, 51 en 53) (32,1%);
- 3 acties nog niet gestart omdat we hiervoor wachtten op resultaten uit onderzoek vanuit andere acties (acties 3, 32 en 35) (5,7%).

Van de 38 lopende acties lopen er verschillende, zoals gepland, sowieso nog door tot het einde van de looptijd van het strategisch plan, namelijk 2025.

Tabel 1: Status per doelstelling van het strategisch plan, mei 2023.



## 4.1 SD 1: NAAR EEN MEER EVIDENCE-BASED HULP- EN DIENSTVERLENINGSAAVBOD

Via deze doelstelling baseren we de uitbouw van de hulp- en dienstverlening op de reële noden en achterliggende problematieken van de gevangenispopulatie en hun directe sociale omgeving. Naast de bestaande instrumenten was er immers meer wetenschappelijke onderbouwing nodig. We startten drie wetenschappelijke onderzoeken en de onderzoeksresultaten gebruiken we om het aanbod verder uit te bouwen.

Het eerste wetenschappelijk onderzoek is dat naar de profielkenmerken van gedetineerden en de noden en behoeften van (langgestrafte) ex-gedetineerden, verder afgekort als BRuG-onderzoek. Dit onderzoek werd in 2021 opgestart. De Vrije Universiteit Brussel brengt samen met de Universiteit Gent en Universiteit Antwerpen het profiel en de noden van de Vlaamse en Brusselse gevangenispopulatie in kaart en onderzoekt welke factoren leiden tot een geslaagde integratie. Na een literatuuronderzoek werden kwantitatieve en kwalitatieve gegevens verzameld. De onderzoekers analyseerden de SIDIS-databank van DG EPI. Uit een steekproef van 28 juni 2022 kwamen zo heel wat interessante profielgegevens. Zo bleek dat de gedetineerdenpopulatie over het algemeen vrij jong is. Bijna de helft (48,5%) van de personen in detentie is namelijk jonger dan 36 jaar. Qua nationaliteit is 56,3 % Belg, 43,7% heeft een andere nationaliteit. Van de niet-Belgen heeft 30,4% het recht om in België te blijven en 64,5% heeft geen verblijfsrecht. Verder bleken de helft van de personen veroordeeld (49,5%), 41,9% beklaagd en 7,2% is geïnterneerd. Gekeken naar hoelang de huidige detentie van de steekproef duurde bleek dat bijna 2 jaar te zijn. De datum waarop iemand ten vroegste voorwaardelijk in vrijheid gesteld zou kunnen worden lag bij meer dan de helft van de veroordeelde personen in het verleden. Bij iets meer dan 1 op 3 (34,4%) veroordeelde personen valt deze datum binnen het jaar. Tot slot bleek 16,6% van de veroordeelde personen kortgestraft, wat wil zeggen dat zij een totale strafduur hebben van minder dan 3 jaar. De meerderheid is dus langgestraft.

In het najaar van 2022 en het voorjaar 2023 werden daarnaast 777 gedetineerden bevestigd, wat neerkomt op 11,2% van de gevangenispopulatie in Vlaanderen en Brussel. Daaruit kwamen bijvoorbeeld gegevens rond kennis van het aanbod. Zo kent 42,9% van de bevestigde kortgestraften het aanbod onvoldoende tot niet, dit tegenover 11,7% van de langgestraften. Dit verschil is gezien de duur van de straf niet verrassend maar is zeker een aandachtspunt. Verder leren we uit de bevestiging ook dat 37,3% van de respondenten niet genoeg of juist genoeg inkomen voor hun opsluiting had om in de basisvoorzieningen (zoals huur, eten, vervoer, medicatie, schoolspullen, ...) te voorzien voor zichzelf en zijn gezin. Daarnaast bleek dat wat de psychische situatie voor detentie betreft dat één op vijf van de bevestigde gedetineerden ooit een depressie had gehad, één op tien kampte met suïcidale gevoelens en één op vier een probleem met verdovende middelen had. De resultaten van het BRuG-onderzoek worden nog verder aangevuld met vijftien kwalitatieve interviews met gedetineerden en ex-gedetineerden en focusgroepen met praktijkwerkers en beleidswerkers in de sector. Deze resultaten gaan ons input geven over waar we meer op moeten inzetten en welke hiaten er nog zijn in het bestaande hulp- en dienstverleningsaanbod. Het definitieve onderzoeksrapport verwachten we begin 2024, maar er werd hierop niet gewacht om actie ondernemen. Met nieuwe acties wordt al zoveel mogelijk geprobeerd tegemoet te komen aan deze tussentijdse resultaten. Zo start bijvoorbeeld binnen actie 43 bis een consulent re-integratie om (ex-) gedetineerden met een psychische problematiek die zonder enige vorm van begeleiding dreigen vrij te komen via casusregie op te volgen, ook na detentie. Cijfers tonen aan dat heel wat gedetineerden niet voorwaardelijk vrijkomen. Dit heeft deels te maken met het feit dat gedetineerden zelf kiezen voor strafeinde om aan voorwaarden te ontsnappen. Omdat blijkt dat heel wat respondenten het aanbod niet kent, investeren we in actie 53 bis op meer uniforme, kwaliteitsvolle en toegankelijke communicatie naar de doelgroep. Ook de problematiek van verslaving blijkt uit het onderzoek en daarom zetten we met actie 53 bis mee in op drughulpverleningsprojecten in het kader van de hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg.

Ten tweede startte eind 2022 een uitgebreid onderzoek uitgevoerd door de UGent om de (maatschappelijke) meerwaarde en het bereik van investeringen vanuit het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH) naar gedetineerden scherper te stellen. Hierbij wordt de maatschappelijke meerwaarde van VAPH-investeringen voor gedetineerden en geïnterneerden met een handicap in kaart gebracht, gaat men na of de huidige investeringen voldoende en adequaat zijn en onderzoekt men wat de omvang en aard van de ondersteuning is voor deze doelgroep in de gevangenis en welke de niet-ingevulde noden zijn. Dit onderzoek loopt tot en met 30 juni 2024, waarna we aan de slag zullen gaan met de resultaten en aanbevelingen.

Ten derde ronden we medio 2022 het onderzoek van het Universitair Forensisch Centrum en de VUB af over de behandeling en begeleiding van zedendelinquenten. Het onderzoek bracht de doelgroep van daders van seksueel geweld in beeld alsook het bestaande aanbod voor deze doelgroep en hun behandelnoten. Zo bleek dat er amper gespecialiseerd aanbod voor deze doelgroep in de gevangnissen is. Waar er behandel aanbod is, zijn er dan weer lange wachtlijsten. In de gevangenis van Brugge bijvoorbeeld verblijven het op één na meeste zedendelinquenten, en net daar is er gewoon geen enkel gespecialiseerd aanbod voor zedendelinquenten. Daarnaast kregen we zicht op de noodzakelijke randvoorwaarden voor een behandel aanbod voor zedenplegers, zoals o.a. de grondige selectie en opleiding van gevangenis personeel en de continuïteit van de zorg. Op basis de resultaten en in overleg met de betrokken actoren stelden we een plan van aanpak op waaruit twee nieuwe acties voortvloeien (acties 37 bis en 37 ter, cfr. supra).

## 4.2 SD 2: ALLE VLAAMSE BELEIDSDOMEINEN ZETTEN MAXIMAAL IN OP HULP- EN DIENSTVERLENING, EN IN HET BIJZONDER OP ONDERWIJS, WERK, WELZIJN, GEESTELIJKE GEZONDHEIDSZORG EN WONEN, AAN GEDETINEERDEN OM RE-INTEGRATIE TE BEVORDEREN, ZODOENDE OOK RECIDIVE TE BEPERKEN EN NIEUWE SLACHTOFFERS TE VOORKOMEN

Deze strategische doelstelling zet in op de (verdere) uitbouw van het hulp- en dienstverleningsaanbod, vanuit alle levensdomeinen.

### **OD 2.1 We zetten in op de verdere ontwikkeling van de capaciteiten, kennis en competenties van gedetineerden.**

Door in te zetten op de verdere ontwikkeling van de capaciteiten en competenties van gedetineerden bevorderen we de re-integratie van gedetineerden. Sinds september 2019 kent het volwassenenonderwijs een nieuw financieringssysteem, dat centra voor volwassenenonderwijs en centra voor basiseducatie stimuleert op het bereiken van kwetsbare doelgroepen. In de periode 2020-2022 werd dit nieuwe systeem gemonitord en geëvalueerd. Door de coronapandemie en bijhorend wegvallen van aanbod is er geen evaluatie beschikbaar voor de jaren 2020 en 2021. De kwalitatieve evaluatie van 2022 volgt in het najaar 2023.

Onderwijscoördinatoren staan in voor het detecteren van onderwijs- en vormingsbehoeften van gedetineerden en voor de uitbouw van een onderwijsaanbod in elke Vlaamse en Brusselse gevangenis. Om de werking te optimaliseren, werd in 2021 een externe doelmatigheidsaudit gerealiseerd waarna beslist werd op een langdurige beheersovereenkomst met Vocvo af te sluiten. Omdat de subsidies voor de verschillende opdrachten van Vocvo deels door elkaar liepen werd verder op basis van de audit besloten om de pedagogische begeleidingsdienst elders onder te brengen, bij de centra voor basiseducatie Ligo. Tegelijkertijd stelde Vocvo een evaluatierapport op en actualiseerden ze de Vlaamse leidraad met daarin de basisprincipes voor de uitbouw van een kwaliteitsvol, behoeftedekkend onderwijsaanbod. Op basis hiervan werd beslist om de onderwijscoördinatie decretaal te verankeren en toe te wijzen aan Vocvo vzw, met inwerkingtreding op 1 januari 2023.

We optimaliseerden het aanbod Nederlands als tweede taal (NT2). Dit aanbod is in elke gevangenis voorzien, behalve in de gevangenis van Ruiselede en Hoogstraten omdat er weinig anderstaligen verblijven. In Hoogstraten voorziet basiseducatie Ligo een alternatief taalatelier. De gevangeniscontext en de noden van de doelgroep vragen veel flexibiliteit bij de uitbouw van het aanbod. Daarom richtten we in 2020 een werkgroep NT2 in detentie op waarin we het NT2-aanbod aanvulden met screenings voor niveaubepaling en de ontwikkeling van een instap-aanbod Nederlands op de gevangenisvloer.

Tot slot startten er via de projectoproep Natuur in je Buurt negen projecten om groen en biodiversiteit binnen de muren van de gevangenis te brengen. Dit gaat van moes- en therapeutische tuinen tot aanleg groenzones en groene wandelingen. In al deze projecten betrekken we gedetineerden bij de uitbouw en/of het onderhoud van de groene zone.

## **OD 2.2 We investeren in de praktische organisatie van het leven na detentie**

Naast het versterken van competenties en kennis is het belangrijk om gedetineerden voor te bereiden op werk en hen werkervaring te laten opdoen. Vorming, coaching en voorzien van (beroeps)opleidingen zijn dan ook van cruciaal belang. Via de ESF-oproepen 'Outreach & Activering' worden er sinds eind 2020 outreachende acties voor de doelgroep van (ex-)gedetineerden genomen om de re-integratie op de arbeidsmarkt te faciliteren. Uit deze oproepen ontstonden dertien lokale projecten met (deel)werkingen in gevangenissen. Deze projecten focussen op kwetsbare werkzoekenden en voorzien in een begeleiding waarbij werk- en welzijnsvragen samen worden aangepakt. De dertien projecten bereikten tot op heden ruim 2000 personen, waarvan 884 nog in een actief traject. Uit een recente impactevaluatie en empowermentmeting komt de positieve impact bij deelnemers aan de projecten in deze oproep op vlak van zelfvertrouwen, zelfbeeld en perspectief duidelijk naar voren. Dit toont aan dat deze projecten in Outreach & Activering gedetineerden duidelijk ondersteunen en versterken. In september 2023 lanceerde Europa WSE met ESF-middelen een oproep om deze en gelijkaardige projecten verder te financieren

Om de toeleiding naar werkplekklaren binnen de gevangenis muren te optimaliseren heeft VDAB een plan van aanpak uitgerold, bestaande uit verschillende actiepunten. Vooreerst focust het actieplan zich op informeren en sensibiliseren van detentiebemiddelaars. Daarnaast wordt er ingezet op verder opleiden van (detentie)bemiddelaars via online leermodules, het organiseren van focusgroepen en intervisiemomenten. Op deze manier worden zij goed geïnformeerd over de verschillende werkplekleerproducten en kunnen ze deze zo adequaat mogelijk gebruiken. Tenslotte zal er informatiemateriaal worden voorzien dat kan gebruikt worden in de benadering van werkgevers.

Bij de terugkeer in de maatschappij is het belangrijk dat gedetineerden een adres en geldige identiteitskaart hebben. Gedetineerden zonder domicilieadres bij opsluiting, krijgen een referentieadres bij het OCMW. Via dit referentieadres ontvangt men post. De knelpunten werden in kaart gebracht en de federale diensten werden hierover geïnformeerd met het oog op verbeteringen. Het gaat hier o.a. over post die laattijdig door de gemeente wordt doorgestuurd of verloren gaat. Tegelijkertijd stemmen we nauw af met DG EPI en FOD Binnenlandse Zaken om te vermijden dat gedetineerden terugkeren naar de samenleving zonder geldige identiteitskaart. Het besluit van de Federale Regering om voor elke identiteitskaart die na 10 december 2020 wordt aangevraagd door een Belg in België te voorzien van vingerafdrukken maakt dat er bijkomende praktische afspraken nodig zijn. Men werkte vanuit Binnenlandse Zaken een proefproject uit om te kunnen werken met een mobiele applicatie voor vingerafdrukken. In samenwerking met de Stad Leuven werd dit pas voor het eerst succesvol getest in de gevangenis van Leuven-Hulp, waar voortaan iedereen die in de stad staat ingeschreven een nieuwe ID-kaart kan aanvragen en ontvangen vanuit de gevangenis. Ook in Brugge, Antwerpen en Mechelen volgen testen en we blijven pleiten voor een uitrol over heel Vlaanderen en Brussel.

Tot slot maakten we afspraken om gedetineerden met een buitenlandse herkomst in aanloop naar hun vrijlating op de hoogte te brengen van het inburgeringstraject. Hiervoor werd een introductiefilm ontwikkeld waarin het inburgeringstraject wordt voorgesteld. Tegelijkertijd kan er een afspraak gemaakt worden voor een eerste individueel digitaal gesprek met het Agentschap Integratie en Inburgering in de gevangenis, als start van het inburgeringstraject.

### **OD 2.3 We investeren in de (psychosociale) begeleiding van gedetineerden**

De nood aan psychologische begeleiding van gedetineerden is groot. Dit toonde recente cijfers verzameld in kader van het BRUG-onderzoek naar het profiel en de noden van gedetineerden (cfr. supra). Blijvende investering in de psychologische begeleiding van gedetineerden is daarom belangrijk. In kader van dit strategisch plan voorzag het Departement Zorg in een uitbreiding van de werking van TANDEM<sup>3</sup>. In 2020 verdubbelde het subsidiebedrag naar 530 000 euro in totaal op jaarbasis. Hierdoor kon TANDEM extra personeelsleden aanwerven om de bestaande wachtlijsten weg te werken.

Tegelijkertijd werd een uitbreiding van de tien forensische teams van de Centra Geestelijke Gezondheidszorg, verder afgekort als CGG, gerealiseerd. Dit gebeurde in kader van de budgetten voor kwaliteitsmaatregelen (VIA-6 akkoord<sup>4</sup>) die werden toegekend op 6 december 2021. Elk CGG met een forensische werking ontving via enveloppefinanciering een structurele uitbreiding van 0,5 VTE (375 000€/jaar) voor hulpverlening in een forensisch statuut, binnen of buiten de gevangenis, hulpverlening in situaties van intrafamiliaal geweld en vrijwillige preventieve hulpverlening. Op deze manier komen we gedeeltelijk tegemoet aan de aanbeveling 2.2 uit de audit die het Rekenhof om prioritair de wachtlijsten van de CGG's weg te werken. Hier bovenop werd – in kader van het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake begeleiding en behandeling van daders van seksueel misbruik - een bijkomende uitbreiding toegekend aan deze CGG's voor het verhogen van het aanbod ten behoeve van de begeleiding en behandeling van seksueel delinquenten van 450 000 euro per jaar. Deze uitbreiding wordt gerealiseerd als extra-penitentiair aanbod en is een belangrijke stap in de verdere uitbreiding van de forensische teams binnen de CGG's.

Gedetineerden die toekomen in een gevangenis krijgen een onthaalgesprek bij de psychosociale dienst, verder afgekort als PSD, en/of het CAW. Het onthaal van een gedetineerde door een CAW behelst naast kennismaking ook het bekendmaken van het hulp- en dienstverleningsaanbod, met toeleiding naar passend aanbod. De afgelopen periode zijn de bestaande werkwijzen in kaart gebracht met als doel het onthaal te optimaliseren. Dit gebeurde via een online bevraging, met een responsgraad van 90%, en vier terreinbezoeken (Antwerpen, Gent, Hasselt en Mechelen) voor diepte-interviews met zowel JWW als PSD. Tegelijkertijd maakten we een analyse van acht onthaalpraktijken binnen detentie in het buitenland. Ook de gegevens over de onthaalgesprekken die het Rekenhof evalueerde in zijn audit (zie boven) worden meegenomen. De projectstuurgroep is volop bezig al deze informatie te analyseren om tegen begin 2024 aanbevelingen te formuleren om de onthaalpraktijken van de CAW te stroomlijnen.

Tegelijkertijd werd er ingezet op het in kaart brengen van de goede praktijken en bestaande lacunes met betrekking tot het herstel van gedetineerden en hun sociaal netwerk. Eind 2021 werden hiervoor alle CAW bevestigd. De antwoorden werden geanalyseerd en - voortbouwend op de noden en behoeften van het sociaal netwerk die in kaart werden gebracht in het vorig strategisch plan – werd op basis hiervan een visie en basiskader uitgewerkt. Momenteel doorloopt deze visie een intern traject voor goedkeuring bij de CAW-groep, waarna de implementatie kan starten. Dit is voorzien voor begin 2024.

---

<sup>3</sup> TANDEM is een organisatie die instaat voor toeleiding en aanmelding van gedetineerden met een geestelijke gezondheidsprobleem naar gepaste zorg en hulpverlening na detentie

<sup>4</sup> VIA6-akkoord: zesde Vlaams Intersectoraal Akkoord

Investeren in extra ondersteuning gebeurde specifiek voor moeders met jonge kinderen (tot maximum 3 jaar) in de gevangenis. Om het bestaande aanbod op de moeder-kind-afdelingen van Brugge en Haren te optimaliseren werkte het Agentschap Opgroeien aan een overeenkomst met DG EPI. Hierin focust men o.a. op het scheppen van een positieve context, in samenwerking met het expertisecentrum Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen. Op deze afdelingen voorziet Kind en Gezin in preventieve gezinsondersteuning. Verder zullen kinderen die bij hun gedetineerde moeder verblijven in de gevangenis terecht kunnen in naburige kinderopvang. Hiervoor worden 8 plaatsen in Brugge en 2 in Haren gereserveerd in 2024. Verder werd de reeds aanwezige opvoedingsondersteuning door het Centrum kindzorg en gezinsondersteuning voor moeders in de gevangenis van Brugge verankerd en zal die vanaf 2024 ook in Haren voorzien worden. Ook de kindreflex wordt er uitgerold, in samenwerking met het Vlaamse Expertisecentrum Kindermishandeling. De kindreflex is een instrument dat professionals helpt om ouderschap bespreekbaar te maken en verontrustende gezinssituaties te detecteren.

Ook gedetineerde vaders en moeders, die bijvoorbeeld niet verblijven op een aparte moeder-kind-afdeling, hebben baat hebben bij pedagogische ondersteuning. Er zullen modules 'lichte ondersteuning' starten in 4 gevangenissen in 2024. Tot slot werden mogelijke kanalen in kaart gebracht om informatie over detentie en ouderschap te verspreiden bij de doelgroep van kinderen van gedetineerde ouders. De vertaling van deze informatie naar mogelijke acties maken we tevens in 2024.

#### **OD 2.4 We betrekken de gedetineerden bij de uitbouw van het hulp- en dienstverleningsaanbod**

In dit strategisch plan leggen we voor het eerst nadrukkelijk aandacht op het betrekken van gedetineerden bij de uitbouw van het hulp- en dienstverleningsaanbod. Participatie van gedetineerden leidt tot grotere betrokkenheid en verantwoordelijkheid bij het aanbod, wat hen voorbereidt op het leven buiten. Vanuit De Rode Antraciet<sup>5</sup> heeft men een actieve rol opgenomen om bestaande participatieprojecten te continueren en nieuwe uit te rollen, met bijzondere aandacht voor duurzame participatie. Het gaat dan bijvoorbeeld om sociale projecten die vertrekken vanuit co-creatie zoals de inrichting van een groene ruimte voor en door gedetineerden in Oudenaarde. Maar ook gedetineerden die betrokken worden bij het uitdenken en begeleiden van sportaanbod.

In de gevangenis van Ruiselede kregen de gedetineerden van het A-team, die mee het aanbod organiseren (activiteitenteam), een weerbaarheidstraining. Gedetineerden zijn dan opgeleid om zelf aanbod te geven binnen, maar nadien ook buiten de muren. Maar niet alle projecten richtten zich op participatie van gedetineerden zelf. Uit onderzoek blijkt namelijk dat inzetten op participatie van gedetineerden enkel mogelijk is wanneer er hiervoor draagvlak is bij het gevangenispersoneel en andere betrokken actoren binnen de gevangenis muren. Daarom richtte het project op de drugvrije afdeling van de gevangenis van Hasselt zich op de vorming van de beambten door hen mee te nemen in groepsdynamica. Dit werd zeer positief beoordeeld. Daarom werd de opleiding in 2023 ook in Leuven-Hulp georganiseerd en in 2024 komt ook Mechelen aan bod.

De actie om in te zetten op participatie is veelvuldig vertaald in de lokale actieplannen in de gevangenissen van Vlaanderen en Brussel. Diverse lokale beleidsteams geven in hun tussentijdse evaluatie van hun actieplan aan dat zij een duidelijk kader met randvoorwaarden missen bij het verder ontwikkelen van participatieve projecten. Medewerkers van De Rode Antraciet gingen hier mee aan de slag en werken aan een vorm van draaiboek of blauwdruk van bepaalde participatieve praktijken om de lokale beleidsteams in de toekomst beter te kunnen ondersteunen.

---

<sup>5</sup> De Rode Antraciet is een vzw die een groepsaanbod op vlak van sport en cultuur uitbouwt binnen de gevangenissen in Vlaanderen en Brussel.



Tot slot wordt er in samenwerking met de Sociale Innovatie Fabriek, aan de hand van de Succes Case Method<sup>6</sup>, gewerkt om de impact van participatieve processen op competenties van gedetineerden zichtbaar te maken. Een eerste test ging door in maart en april 2023 bij de gedetineerden in Leuven-Centraal en bij de gedetineerden op de vrouwenafdeling in Hasselt (april, mei 2023). Op basis van deze gesprekken zal de methodiek verder verfijnd worden en zal een leidraad opgemaakt worden om binnen de verschillende projecten een meting af te nemen. We verwachten de resultaten van deze impactmeting in de loop van 2024.

### 4.3 SD 3: WE BESTEDEN BINNEN DE HULP- EN DIENSTVERLENING BIJZONDERE AANDACHT AAN VOLGENDE DOELGROEPEN: GERADICALISEERDEN, GEDETINEERDEN MET PSYCHISCHE/PSYCHIATRISCHE PROBLEMATIEK (INCLUSIEF VERSLAVINGSPROBLEMATIEKEN EN GEÏNTERNEERDEN DIE IN DE GEVANGENIS VERBLIJVEN), VEELPLEGERS EN DADERS VAN INTRAFAMILIAAL (INCL. KINDERMISHANDELING) EN SEKSUEEL GEWELD

De derde strategische doelstelling omvat acties voor een viertal doelgroepen die bijzondere aandacht vragen, met oog op een veiligere samenleving.

#### **OD 3.1 Via disengagementtrajecten op maat van de gedetineerden zetten we in samenwerking met DG EPI op de aanpak van radicalisering binnen de gevangenissen**

Op 18 februari 2019 werd in een gemeenschappelijke omzendbrief het nieuw mandaat voor de justitiehuisen in de gevangenissen bekendgemaakt. Dit mandaat kadert in de globale aanpak van radicalisering, extremisme en van terrorisme. We maakten samenwerkingsafspraken met DG EPI met het oog op de uitvoering van het mandaat "advisering voorbereiding reclassering". Door de coronapandemie liep de opmaak van het draaiboek vertraging op. Eind 2022 communiceerden we het draaiboek naar alle actoren op het terrein, met inwerkingtreding op 16 januari 2023. Sinds de opstart van het nieuwe mandaat tot en met november 2023 zijn er 24 mandaten toegekomen. Op dit moment zijn er nog 16 actief. Eén mandaat is afgesloten omdat deze persoon niet meer als geradicaliseerde gedetineerde wordt beschouwd door DG EPI. De andere 7 gedetineerden hebben strafuitvoeringsmodaliteiten gekregen en worden via die weg opgevolgd door de justitiehuisen. We evalueren dit draaiboek continu en volgen op in de bovenlokale werkgroep radicalisering, het overlegorgaan voor dit thema tussen Vlaanderen en de federale overheid.

Daarnaast werken we aan een interfederaal juridisch kader voor informatiedeling, naast het reeds bestaande Vlaamse wettelijk kader. Hiervoor zetten we, samen met de federale partners, actief in op het oprichten van Penitentiaire Integrale Veiligheidscel inzake radicalisme, extremisme en terrorisme, verder afgekort als PIVC R. Dit PIVC R moet een optimale informatie-uitwisseling mogelijk maken en ook artikel 458ter van het Strafwetboek<sup>7</sup> toepasbaar maken voor het multidisciplinair overleg in de gevangenissen. Het bestaande

<sup>6</sup> Succes Case Method is een methodiek die kwantitatief en kwalitatief onderzoek combineert met de kracht van individuele verhalen.

<sup>7</sup>Artikel 458ter van het Strafwetboek biedt een wettelijk kader voor casusoverleg en luidt: § 1. Er is geen misdrijf wanneer iemand die uit hoofde van zijn staat of beroep houder is van geheimen, deze meedeelt in het kader van een overleg dat wordt georganiseerd, hetzij bij of krachtens een wet, decreet of ordonnantie, hetzij bij een met redenen omklede toestemming van de procureur des Konings. Dit overleg kan uitsluitend worden georganiseerd, hetzij met het oog op de bescherming van de fysieke en psychische integriteit van de persoon of van derden, hetzij ter voorkoming van de misdrijven bedoeld in Titel I ter van Boek II of van de misdrijven gepleegd in het raam van een criminele organisatie, zoals bepaald in artikel 324bis. De in het eerste lid bedoelde wet, decreet of ordonnantie, of de met redenen omklede toestemming van de procureur des Konings bepalen ten minste wie aan het overleg kan deelnemen, met welke finaliteit en volgens welke modaliteiten het overleg zal plaatsvinden. § 2. De deelnemers zijn tot geheimhouding verplicht wat betreft de tijdens het

casuoverleg radicalisering in de gevangenissen, waar Vlaanderen reeds een wettelijk kader voor heeft genomen, wordt zo ook uitgebreid met de burgemeester en de information-officer (politie) waardoor de informatiedoorstroming naar de lokale integrale veiligheidscel radicalisme, extremisme en terrorisme, hierna afgekort als LIVC-R, verzekerd wordt.

Tegelijkertijd werd er deelgenomen aan een Europees onderzoek inzake de kwaliteit en betrouwbaarheid van het gebruik van VERA-2R<sup>8</sup>. VERA-2R is een risicotaxatie-instrument voor gewelddadig extremisme en terrorisme. Dit onderzoek werd in 2022 voltooid en de aanbevelingen namen we op in het interne plan van aanpak voor de gebruikers van deze risicotaxatietool. Zo worden er bijkomende opleiding en ondersteuning voorzien voor de justitieassistenten in het gebruik van VERA-2R.

Personen die veroordeeld werden voor terroristische misdrijven worden opgevolgd door consultants van de CAW die via disengagement-trajecten met hen aan de slag gaan. In 2022 liepen er zo 57 trajecten. Deze consultants zijn sinds 2021 structureel ingebed in het CAW Limburg. CAW Limburg is aangesteld als referentie-CAW waardoor zij voor deze doelgroep en dit specifieke thema de expertise ontwikkelen en delen met andere CAW. De financiering van 3,5 VTE is opgenomen in de reguliere subsidie-enveloppe van het CAW Limburg. Daarnaast worden er voor 2022 t.e.m. eind 2024 extra projectmiddelen voorzien voor één bijkomende VTE om te kunnen voldoen aan de vraag om iedereen te begeleiden.

### **OD 3.2 We investeren in de detectie van en het aanbod voor gedetineerden met een psychische en/of psychiatrische problematiek**

Sinds 15 januari 2019 is de procedure directe financiering voor geïnterneerde personen met een handicap van kracht. Die procedure voorziet aangepaste ondersteuning voor geïnterneerde personen met een handicap en wil de doorstroom uit de gevangenissen, naar forensische psychiatrische centra, specifiek erkende afdelingen binnen de psychiatrische centra en de forensische VAPH-units faciliteren. Anno april 2023 zijn 77 vergunde zorgaanbieders geregistreerd voor de potentiële begeleiding van geïnterneerde personen met een handicap binnen de directe financiering. Medio 2023 waren er in totaal 88 geïnterneerden in begeleiding via directe financiering.

Verder is er een groep van gedetineerden met een (vermoeden van) handicap die daarnaast ook een andere problematiek heeft. Om gepast om te gaan met personen met zeer complexe, vaak meervoudige problematieken, is een doorgedreven samenwerking tussen VAPH en geestelijke gezondheidszorg nodig. Daarom sluit het VAPH, samen met de collega's van het Departement Zorg, vanaf juni 2023 aan op de bestaande Vlaamse Intersectorale Stuurgroep Dubbeldiagnose<sup>9</sup> (initiatief van Psyche vzw) en de doelgroep gedetineerden hier binnenbrengen.

Om in te zetten op een meer autisme-vriendelijke gevangenis werd er vanuit het Vlaams Actieplan Autisme eind 2021 geïnvesteerd in OBRA|Baken en het orthopedagogisch centrum St-Isebald, waardoor er in maart 2022 autismecoaches konden starten in de gevangenissen van Gent en Brugge. Omdat er veel misvattingen leven rond autisme, werd in beide gevangenissen sterk geïnvesteerd in opleidingen en inleefsessies. Het project liep tot juni 2023. Het eindrapport wordt dit najaar gepubliceerd.

---

overleg meegedeelde geheimen. Eenieder die dit geheim schendt, wordt gestraft met de straffen bepaald in artikel 458. De geheimen die tijdens dit overleg worden meegedeeld, kunnen slechts aanleiding geven tot de strafrechtelijke vervolging van de misdrijven waarvoor het overleg werd georganiseerd

<sup>8</sup> VERA-2R: Violent Extremist Risk Assessment – Versie 2 Revisie.

<sup>9</sup> De Vlaamse Intersectorale Stuurgroep Dubbeldiagnose staat in voor een intersectorale opvolging van de doelgroep (jong)volwassenen met een verstandelijke beperking en geestelijke gezondheidsproblemen en is multidisciplinair samengesteld, met vertegenwoordiging van de federale en Vlaamse overheid.

### **OD 3.3 We investeren in de groep van gedetineerde veelplegers**

De resultaten van het BRUG-onderzoek, naar het profiel en noden van gedetineerden (cfr. supra), zal de uitwerking van deze doelgroep bepalen. Vanaf 2024 werken we hierop voort.

### **OD 3.4 We investeren in een aanbod voor daders van intrafamiliaal en seksueel geweld**

Voor daders van intrafamiliaal geweld werd in het voorjaar 2021 een Vlaamse werkgroep opgericht met vertegenwoordigers van afdeling Hulp- en Dienstverlening aan Gedetineerden, de justitiehuisen, CAW, CGG, SAM vzw en ketenaanpak intrafamiliaal geweld en de Family Justice Centers, verder afgekort als FJC. Daaruit bleek dat wanneer een dader van intrafamiliaal geweld in de gevangenis belandde, er die tijd met die dader niets gebeurde. Nergens in Vlaanderen was er een specifiek behandelaanbod voor intrafamiliaal geweld in de gevangenis. Daarom werden er in 2022 drie proefprojecten met de lokale CAW opgestart in de gevangenissen van Beveren, Brugge en Hasselt. In elke gevangenis ging met een andere insteek aan de slag. Zo ging het in Beveren bijvoorbeeld om groepsaanbod en in Hasselt om individueel aanbod. Het project binnen de gevangenis van Hasselt, in samenwerking met FJC Limburg en CAW Limburg, kon de beste resultaten voorleggen en wordt dan ook de komende twee jaar verdergezet. In totaal vonden tussen mei 2022 en augustus 2023 onthaaltrajecten plaats met 63 gedetineerden in de Hasseltse gevangenis. Tijdens zo'n onthaaltraject wordt er gekeken welke hulp de gedetineerde precies nodig heeft om het geweld te doen stoppen. 34 van deze 63 onthaaltrajecten resulteerden uiteindelijk in intensieve begeleidingen op maat van de gedetineerde door de projectmedewerkers van het CAW Limburg. Voor de andere gedetineerden lag de oorzaak van de problematiek elders, bijvoorbeeld bij een verslaving, waardoor dit traject niet de beste oplossing is. In die gevallen wordt men doorverwezen naar andere beter passende hulpverlening. Het is ook de bedoeling om deze aanpak op termijn uit te rollen over alle gevangenissen in Vlaanderen en in te bedden in de procesflow van de verschillende Vlaamse FJC's, nu Veilige Huizen genoemd.

In 2022 werd het groepsaanbod EQUI-X ter preventie van gendergerelateerd geweld en bijhorend handboek voor gelijkaardig aanbod succesvol afgerond in het Penitentiair Landbouwcentrum Ruiselede.

Om een gepast hulpverleningsaanbod te kunnen bieden voor daders van seksueel geweld in detentie werd in april 2022 een onderzoek naar zedendelinquenten in de gevangenissen van Vlaanderen en Brussel afgerond (cfr. supra). Op basis van de resultaten en in overleg met de betrokken actoren gewerkt aan een plan van aanpak. Uit dit plan van aanpak komen twee voorstellen van nieuwe acties (acties 37bis en 37ter, cfr. supra).

## **4.4 SD 4: WE ZETTEN IN OP DE OVERGANG VAN HET LEVEN BINNEN EN BUITEN DE GEVANGENIS ZODAT DE GEDETINEERDE HET TRAJECT DAT HIJ BINNEN DE GEVANGENIS HEEFT OPGEZET, KAN VERDERZETTEN NA ZIJN VRIJLATING EN OMGEKEERD**

Een belangrijk speerpunt in dit strategisch plan zijn de acties om de overgang van gedetineerden naar de maatschappij te ondersteunen. Die focus loopt doorheen het hele plan, maar met deze doelstelling willen we er nog specifiek de nadruk op leggen.

### **OD 4.1 We brengen organisaties met elkaar in contact en leren hun werking kennen**

Om de brug binnen buiten te versterken worden organisaties met elkaar in contact gebracht om elkaars werking te leren kennen, zoals de 'netwerkmomenten wonen' waar de lokale woonactoren, de trajectbegeleiders van CAW en de PSD elkaar ontmoeten. Deze kennismaking en informatiedeling vormen de aanzet voor verdere

samenwerking in de gevangenis. De eerste netwerkmomenten werden georganiseerd in de gevangenissen van Gent en Dendermonde- en er volgen nieuwe momenten in andere gevangenissen.

Om bij VDAB-bemiddelaars en instructeurs het bewustzijn voor de noden van (ex-)gedetineerden te verhogen werd, in samenwerking met SAM vzw, een opleiding 'detentie' uitgewerkt. Deze opleiding biedt uitleg over o.a. de diverse uitgangsmogelijkheden en is onderdeel van de verplichte opleidingen voor bemiddelaars en instructeurs. Ze werd een eerste keer georganiseerd op 29 april 2021 en wegens grote vraag in 2022 herwerkt naar een digitale opleiding, die sinds januari 2023 beschikbaar is voor VDAB-personeelsleden.

#### **OD 4.2 We bouwen aan een structuur om met gedetineerden aan trajecten te kunnen bouwen**

Op basis van literatuuronderzoek en een bevraging bij hulp- en dienstverleners en de justitiehuisen een analisenota opgemaakt, met daarin diverse werkwijzen om trajectmatig te werken in de overgang van binnen naar buiten de gevangenis (en omgekeerd), de noden en behoeften die er zijn en mogelijke acties om deze overgang te verbeteren. Daaruit kwamen concrete aanbevelingen voor de verdere uitwerking van reeds bestaande andere acties specifiek gericht op de brug binnen buiten, zoals 14, 22, 29, 30, 43 en nieuwe acties 51i-vii. Zoals bijvoorbeeld de aandacht voor laagdrempelige aanklappende ondersteuning op de brug binnen buiten detentie, het houden van exitgesprekken vlak voor de vrijlating om ondersteuningsnoden goed in kaart te brengen en de juiste info te geven over bij wie ze hiervoor terecht kunnen of ook het belang van outreachend werken waarbij dienstverlening blijft doorlopen bij aanvang van een detentie of al kan opstarten voordat de gedetineerde opnieuw in vrijheid wordt gesteld.

Veel gedetineerden verlaten de gevangenis zonder of met beperkte ondersteuning. De lokale besturen zijn een belangrijke partner bij de re-integratie. We vroegen de Vereniging van Vlaamse steden en gemeenten (VVSG), om de rol van lokale besturen ten aanzien van (ex-)gedetineerden te verkennen en de samenwerking te intensifiëren in de toekomst. De VVSG werd in 2020 ook officieel lid van de gemengde commissie en we maakten een plan van aanpak om de rol van de lokale besturen verder te verduidelijken. In het najaar 2023 starten we een pilootproject op in Leuven en in Temse. VVSG en het lokaal bestuur gaan na welke rol zij kunnen spelen bij de re-integratie van (ex-)gedetineerden en testen dit meteen ook uit in de praktijk. Daarnaast starten we in december 2023 een samenwerking op met de Stad Mechelen om gedetineerden met een zware psychische problematiek die dreigen vrij te komen zonder enige vorm van begeleiding intensief te volgen via aanklappende casusregie (zie nieuwe actie in punt 5).

#### **OD 4.3 We investeren in zinvolle vrijetijdsbesteding via sport- en cultuurprogramma's voor gedetineerden met het oog op de verbinding met de buitenwereld**

Het Erasmus+ project "Sport in Prison. A plan for the future" focuste drie jaar lang, van januari 2020 tot december 2022, op de ontwikkeling van sportprogramma's die in verbinding staan met de wereld buiten de gevangenis. Vier projecten startten, namelijk in de gevangenissen van Antwerpen, Beveren, Hasselt en Vorst. Vertrekpunt is dat sport en cultuur niet gewoon vrijetijdsbesteding is maar een manier om zinvol bezig te zijn in de gemeenschap met anderen. Via sport en cultuur leren gedetineerden hoe om te gaan in groep, vinden ze aansluiting bij anderen om een sociaal netwerk uit te bouwen, leren ze vaardigheden zoals fair-play en samenwerken. Ook via sport en cultuur kan je op een duurzame wijze werken aan een traject naar buiten toe zodat gedetineerden aansluiting vinden in de samenleving en deelnemen aan activiteiten in de buurt in plaats van geen bezigheid te hebben of rond te hangen.

De projecten in Antwerpen en Vorst werden omwille van de gevangeniscontext (personeelstekort, staking, geen medewerking vanuit het gevangenispersoneel) niet volledig afgerond, de overige twee projecten wel. In de gevangenis van Beveren en Hasselt werden 30 gedetineerden opgeleid tot aspirant-voetbalcoach, gevolgd door een stage in een sportclub met na vrijlating ook de mogelijkheid om hulp-coach te worden. Beide projecten waren succesvol doordat er duidelijk verbinding ontstond met het leven buiten de muren. De Vrije Universiteit

Brussel (partner in dit project) maakte een wetenschappelijk rapport<sup>10</sup> rond het belang van sport in de gevangenis en het belang hiervan bij de overgang van binnen naar buiten de gevangensmuren.

Ook op andere manieren wordt er ingezet op het verkleinen van de kloof met de samenleving. Zo organiseren de gevangenisbibliotheken culturele activiteiten die daar op gericht zijn. Zoals bijvoorbeeld projecten waarbij gedetineerden papa's een verhaal opnemen voor hun kinderen of uitwisseling tussen leesgroepen binnen en buiten de gevangenis. Daarnaast organiseerden De Rode Antraciet en Creatief Schrijven, Bond Zonder Naam en Iedereen Leest, activiteiten binnen detentie, zoals leesgroepen, lezingen en schrijfworkshops. In het kader van het herstelgerichte project DIALOOG<sup>11</sup>, waarbij sociaal-culturele activiteiten het debat voeden rond hoe de samenleving omgaat met misdaad, straf en herstel, gaan er workshops poëzie en kortverhalen schrijven door in de gevangensissen van Brugge, Dendermonde, Ruiselede en Gent.

#### **OD 4.4 We brengen de digitale wereld in de gevangenis met oog op de ontwikkeling van digitale vaardigheden**

In dit strategisch plan zetten we expliciet in op het binnen brengen van de digitale wereld in de gevangenis met oog op de ontwikkeling van digitale vaardigheden van gedetineerden die ze nodig hebben om buiten te kunnen functioneren. Al is Vlaanderen hiervoor sterk afhankelijk van DG EPI op vlak van digitale infrastructuur. Enerzijds werd vanuit de gemengde commissie samen met DG EPI een gemeenschappelijke visie uitgewerkt over digitalisering in de gevangenis, die verder zal vertaald worden in een plan van aanpak. Anderzijds willen we de digitale achterstand in de gevangensissen mee wegwerken voor zowel de gedetineerden (in het kader van onderwijs bijvoorbeeld) als de hulp- en dienstverleners zelf, zodat zij gebruik kunnen maken van de ICT-mogelijkheden die beschikbaar zijn buiten de muren. Met DG EPI werden ook afspraken gemaakt zodat elke hulp- en dienstverlener met zijn laptop in de gevangenis kan werken en specifieke hardware, zoals 4G- en USB-sticks, kan binnenbrengen.

Voor de uitbouw van een kwalitatief en toegankelijk onderwijsaanbod in de gevangensissen is digitalisering belangrijk. Dit uiteraard met de nodige veiligheidsmaatregelen. Beperkte internettoegang werd voorzien zodat gedetineerden examens voor de examencommissie, VCA<sup>12</sup> en de vrijstellingsproeven voor tweedekansonderwijs digitaal kunnen afleggen. Om gecombineerd onderwijs mogelijk te maken lopen er diverse sporen:

- Leuven-Centraal, Antwerpen en Beveren gebruiken een elektronisch leerplatform PrisonMoodle. Op het de nieuwe dienstenplatform 'JustfromCell' dat gedetineerden kunnen gebruiken op cel, zal ook een leerplatform op voorzien worden.
- In 2021 startte een Erasmusproject, Triangle, waarbij Vovco vzw en DG EPI partners zijn om de mogelijkheden van een digitaal leerplatform via chromebooks te verkennen. Het project test vanaf mei 2023 in Brugge tijdens groepslessen en via individuele leerbegeleiding. Dit project gaat na of er gewerkt dient te worden met een whitelist of blacklist<sup>13</sup> bij verdere uitbreiding van de internettoegang voor gedetineerden.
- In 2023 onderzoekt CVO Groeipunt in kader van een Edusprong<sup>14</sup>-project in de gevangenis van Beveren of het leerplatform van het CVO toegankelijk gemaakt kan worden in de gevangenis.

Ook binnen de bibliotheekwerking verbeterde de digitale uitrusting. Er werd voorzien in een eenmalige financiële ondersteuning ter financiering van digitaliseringskosten voor de bibliotheekwerking van de gevangenis. Dit is een belangrijke stap in het kader van de normalisering van de werking van de

<sup>10</sup> Sport in de gevangenis: een sleutel tot succes voor het leven na detentie, Schailleé, H., Derom I., Theeboom M., 2021.

<sup>11</sup> DIALOOG is een initiatief van Avansa, De Huizen vzw en De Rode Antraciet.

<sup>12</sup> VCA: Veiligheids Checklist Aannemers. Een VCA-attest wordt o.a. gebruikt in de bouw en industrie om aan te tonen dat je op de hoogte bent van richtlijnen m.b.t. veiligheid, gezondheid en milieu op het werk.

<sup>13</sup> Via blacklisting worden bepaalde (IP-)adressen, domeinnamen en applicaties geblokkeerd. Via whitelisting worden bepaalde (IP-)adressen, domeinnamen en applicaties toegelaten.

<sup>14</sup> In kader van het relanceplan 'Vlaamse veerkracht' wil Edusprong het volwassenonderwijs een boost geven, door in te zetten op vernieuwing en verbeteringen.

gevangenisbibliotheek en de uitrol van het eengemaakt bibliotheekstelsel. De initiële implementatieperiode was voorzien op 15 maanden, maar omwille van de afstemming met DG EPI, duurt de implementatie iets langer. In het voorjaar 2024 starten de laatste kandidaten (gevangenen Antwerpen, Gent en Ieper). Daarnaast starten ook nog de extra kandidaten n.a.v. de toegenomen detentiecapaciteit (Dendermonde-hulp, Haren en Sint-Gillis). In het voorjaar 2025 start ook de inrichting en digitalisering van de nieuwe gevangenisbibliotheek in Leopoldsburg.

#### 4.5 SD 5: WE ZETTEN IN OP (HERNIEUWDE EN) VERSTERKTE SAMENWERKING EN ORGANISATIEVORMEN OM TE KOMEN TOT EEN HULP- EN DIENSTVERLENINGSAANBOD OP MAAT VAN ELKE GEDETINEERDE

Om het organisatiemodel van de hulp- en dienstverlening te versterken werd door het Agentschap Justitie en Handhaving in 2022 een grootschalig partnerschap aangegaan met Europa Werk & Sociale Economie en het Europees Sociaal Fonds. Voor een totaal begroot bedrag van 2,4 miljoen euro gingen zeven projecten van start (6 lokale en 1 bovenlokaal) voor een eerste projectperiode van september 2022 tot december 2023. Alle projecten verkregen intussen verlenging tot medio '25 en hier wordt opnieuw budget voor vrijgemaakt door Europa WSE en ESF. Deze projecten werden ook opgenomen als nieuwe acties in het plan, onder de koepel van actie 51 (51 i-vii). Via deze weg onderzoeken we hoe de samenwerking binnen het hulp- en dienstverleningsnetwerk aan gedetineerden kan versterkt worden. De gezamenlijke doelstelling is om te komen tot een conceptueel samenwerkingsmodel/ 'ideaal' netwerkmodel. Door het aangaan van het partnerschap liep deze actie vertraging op maar werden tegelijkertijd de mogelijkheden vergroot. In het bovenlokale project wordt er naast algemene evaluatie van het netwerk ('governance') ingezet op hoe de cliënt van het netwerk mee het beleid kan beïnvloeden ('gebruikersperspectief') en hoe we meer cijfergegevens over de hulp- en dienstverlening kunnen genereren in functie van beleidskeuzes ('centrale dataverzamelingsstrategie'). De lokale projecten zetten elk vanuit een eigen perspectief in op het versterken van de netwerkorganisatie, re-integratie en de link met het leven na detentie.

Een belangrijke partner om ons hulp- en dienstverleningsaanbod te kunnen organiseren in Vlaanderen en Brussel is de federale overheid. Daarom stelden we in het kader van deze actie een nieuw samenwerkingsakkoord inzake hulp- en dienstverlening aan gedetineerden tussen de overheden op. Beide regeringen keurden het akkoord goed en eind november 2023 werd het door de betrokken ministers ook ondertekend. Het instemmingsdecreet wordt ingediend bij het Vlaams parlement. Via dit samenwerkingsakkoord werken we aan een meer gelijkwaardige positie en bouwen we meer betrokkenheid in van Vlaanderen bij de verschillende aspecten van detentie.

Tegelijkertijd zetten we in op evenwaardig partnerschap met DG EPI in een aantal gezamenlijke projecten, gelinkt aan diverse acties in dit strategisch plan:

- We betrekken DG EPI actief als partner in de uitvoering van onze ESF-projecten (acties 51 i-vii). De samenwerking met DG EPI binnen het bovenlokale netwerk is weerhouden als een specifiek thema binnen de netwerkanalyse.
- We publiceerden samen met DG EPI een intern draaiboek met samenwerkingsafspraken in het kader van de aanpak van radicalisering binnen de gevangenen (actie 30).
- We bouwen samen met DG EPI een taalbeleid uit op lokaal niveau in de gevangenen van Antwerpen en Beveren (actie 53 bis).
- In samenwerking met DG EPI werken we aan het versterken van de digitale architectuur (actie 48). We werken nauw samen binnen de pilootprojecten die betrekking hebben op nieuwe vormen van detentie.
- We nemen vanuit Vlaanderen actief deel aan de werkzaamheden binnen de hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg en brengen onze expertise op vlak van coördinatie en noden van gedetineerden in (actie 24).

- We initieerden een unit voor zedendelinquenten in de hulpgevangenis van Dendermonde die we uitbouwen in samenwerking met DG EPI en waar wij zullen instaan voor de begeleiding en behandeling van de doelgroep (actie 37 bis)

Voor de uitwerking van het individueel hulp- en dienstverleningsplan hebben we lange tijd de ontwikkelingen met betrekking tot het federaal detentieplan gevolgd om de werkingen op elkaar af te stemmen. Omdat dit proces op federaal niveau niet vlot, besloten we om niet te wachten en werd een projectstuurgroep onder leiding van SAM vzw opgericht. Een aanbeveling van het Rekenhof bevestigt dat we hierin de juiste keuze namen. Het project bracht in kaart welke stappen en conclusies reeds genomen werden in de vorige legislatuur. Om de reikwijdte, het doel en de werkwijze van het hulp- en dienstverleningsplan verder uit te klaren, werden in 2022 bilaterale gesprekken gevoerd met alle betrokken actoren. Al deze informatie is ondertussen vervat in een concepttekst of projectplan. Deze tekst werd in het voorjaar 2023 besproken met de verschillende CAW en de afdeling Welzijn en Samenleving van het toenmalige Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Vanaf het najaar 2023 start, in nauwe afstemming met de CAW, in Beveren, Hasselt en Hoogstraten, een pilootproject op om te experimenteren met het hulp- en dienstverleningsplan.

We maakten met de federale overheid ook afspraken rond meer betrokkenheid bij o.a. de bouw en renovatie van gevangenissen. Zo gaat er sinds 2021 jaarlijks een gemengde commissie Masterplan door waarop we samen met DG EPI en de Regie der Gebouwen de bouw- en renovatieplannen van de gevangenissen overlopen en zetelen de Vlaamse beleidscoördinatoren in de stuurgroepen die de bouw en renovatie van gevangenissen opvolgen.

## 5 STRAP BIS: BIJSTURING VAN HET PLAN

De afgelopen 3 jaar werden de doelstellingen uit het strategisch plan concreet op het terrein. Ook omdat het plan voor het eerst lokaal vertaald werd in elke gevangenis via een eigen actieplan. Met de signalen vanuit de praktijk en de globale evaluatie kregen we zicht op de voortgang van het plan en waar de nieuwe evoluties en noden liggen. Dit leidde enerzijds tot de bijsturing van de bestaande acties, maar ook tot de toevoeging van 16 nieuwe acties die we hieronder kort kaderen.

Dankzij wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd binnen dit plan (actie 1) hebben we een beter zicht gekregen op de doelgroep en haar noden, waardoor we nog gericht acties kunnen ondernemen. De situatie van gedetineerden voor detentie is vaak precair en meer dan 1 op 3 had niet of juist genoeg inkomen om rond te komen. Het hebben van een job is dan ook belangrijk bij vrijlating. Daarom verlengen we de outreachende acties naar gedetineerden. Zowel tijdens als na detentie via dienstverlening die hen voorbereidt op terugkeer naar de samenleving en integratie op de arbeidsmarkt. We richten ons hierbij specifiek op de doelgroep van (ex-)gedetineerden met een complexe problematiek.

- Nieuwe actie 14 bis: Dienstverlening detentie: verlenging outreachende acties naar (ex-)gedetineerden.

De complexiteit van problematieken is ook wat de hulp- en dienstverleners merken in de praktijk, zeker binnen de geestelijke gezondheidszorg. De nood aan forensische zorg is hoog en om het aanbod en de noden goed in kaart te brengen zal de uitbreiding van de middelen in het kader van dit strategisch plan gemonitord worden. Ook het Rekenhof vraagt in haar audit van 2022 om de wachtlijsten goed in kaart te brengen en te investeren in geestelijke gezondheidszorg.

- Nieuwe actie 23 bis: Monitoring uitbreiding werking forensische teams centra geestelijke gezondheidszorg.

Bij de opmaak van het strategisch plan werd er gekozen om daders van seksueel geweld als prioritair te beschouwen. Wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd binnen dit plan (actie 37) toont aan dat er heel wat zedendelinquenten in de gevangnissen verblijven (539), maar dat ze amper deelnemen aan het aanbod. Ook kiezen ze vaak voor strafeinde waardoor ze na vrijlating niet opgevolgd worden. Hierdoor werken ze niet aan hun re-integratie met hoge risico's op herval als gevolg. We voorzien dan ook bijkomende acties om deze groep beter te begeleiden en behandelen om nieuwe slachtoffers te vermijden. Dit zowel tijdens detentie op een aparte unit voor zedendelinquenten, als via intensieve begeleiding door een consulent tijdens en na detentie als door het organiseren van dialooggroepen over het thema seksueel geweld.

- Nieuwe actie 37 bis: Forensisch behandelaanbod op een aparte unit voor zedendelinquenten.
- Nieuwe actie 37 ter: Zedenconsulent voor hoog-risico zedendelinquenten.
- Nieuwe actie 37 quater: Dialooggroepen rond seksueel geweld

Op de brug-binnen-buiten liggen nog heel wat uitdagingen om gedetineerden beter te re-integreren. Zeker voor hoog-risico profielen die zonder begeleiding dreigen vrij te komen omdat ze geen aansluiting vinden bij het aanbod buiten. Hen willen we nog meer aanklampen om hen te laten aansluiten bij voorzieningen buiten de muren. De lokale besturen kunnen hier een belangrijke rol in spelen. Ze zijn namelijk een belangrijke partner op het kruispunt van wonen, inkomen en sociale administratie. Bovendien weten we uit onderzoek uitgevoerd binnen dit strategisch plan (actie 1) dat meer dan de helft van de respondenten dak- en thuisloos was of begeleid woonde voor detentie.

- Nieuwe actie 43 bis: Consulent re-integratie voor daders met een risicoprofiel in samenwerking met een lokaal bestuur

Om de verschillende overheden en diensten die instaan voor de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden in dit plan nog beter op elkaar af te stemmen is een sterke netwerkorganisatie nodig, dit gaf ook het Rekenhof aan in zijn audit van 2022. De huidige samenwerking evalueren we daarom via nieuwe acties onder de vorm van een bovenlokaal en 6 lokale projecten die elk op zoek gaan naar nieuwe manieren van samenwerking en aanbod om de re-integratie van gedetineerden te verbeteren.

- Nieuwe actie 51 i: Netwerken voor re-integratie
- Nieuwe actie 51 ii: Een duurzame(re) re-integratie en activering van (ex-) gedetineerden.
- Nieuwe actie 51 iii: Een nieuwe visie op detentie.
- Nieuwe actie 51 iv: De rol van Vlaanderen in detentiehuisen.
- Nieuwe actie 51 v: Radarnetwerk voor aanpak in detentie en aansluitend re-integratieplan.
- Nieuwe actie 51 vi: Activerende netwerkorganisaties.
- Nieuwe actie 51 vii: Lokale Afstemming van het netwerk rond een individueel dossier.

Daarnaast geven we ook gevolg aan de aanbeveling van het Rekenhof in diezelfde audit om meer centrale regie in het netwerk in te bouwen. Dit doen we onder meer door de organisatieondersteuning, een functie die in de gevangenis instaat voor de operationele ondersteuning van organisaties en hun aanbod, in te bedden bij het Agentschap Justitie en Handhaving. Zo kunnen we o.a. de coördinatie van de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden centraler en efficiënter aansturen.

- Nieuwe actie 51 bis: Centrale aansturing van de organisatieondersteuning

Tot slot blijven we inzetten op gelijkwaardige samenwerking met de federale overheid. Het hernieuwde samenwerkingsakkoord tussen beide overheden is hier de hefboom. In '24 zal dit samenwerkingsakkoord ook voor het eerst een lokale vertaling krijgen via een overeenkomst in elke gevangenis. Hiermee willen we de algemene samenwerking in de gevangnissen sterkere garanties geven. Maar ook op specifieke terreinen voeren we nieuwe acties in om het partnerschap met DG EPI te verstevigen. Zoals de drughulpverlening in het



kader van de hervorming van de penitentiaire gezondheidszorg of de communicatie voor en door gedetineerden. Tevens twee aanbevelingen die ook het Rekenhof vooruitschuift in zijn audit.

- Nieuwe actie 53 bis: Samenwerking tussen reguliere hulp- en dienstverlening en drughulpverlening binnen de hervorming penitentiaire gezondheidszorg.
- Nieuwe actie 53 ter: Geletterdheid van gedetineerden en taalbeleid.

De realisatie van alle acties uit het strategisch plan, zowel de 53 bestaande als de 16 nieuwe vormen de leidraad voor het beleid inzake hulp- en dienstverlening voor de komende twee jaar. Een eindevaluatie zal daarna opnieuw voorgelegd worden aan de Vlaamse Regering en aanleiding geven tot een nieuw strategisch plan 2025-2030.